

Suositus	4/2024
Ehdotus	A 1954/UKK
Käsittelijä	Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta

Mietintö vastauksesta suositukseen 4/2024

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta ehdottaa, että Pohjoismaiden neuvosto merkitsee tiedoksi vastauksen suositukseen 4/2024 pohjoismaisesta panostuksesta epävakaiden maiden opiskelijoiden tukemiseksi ja katsoo sen neuvoston osalta loppuun käsitellyksi.

Taustaa

Suositus kuuluu seuraavasti:

Pohjoismaiden neuvosto suosittaa Pohjoismaiden ministerineuvostolle,

että laaditaan raportti ja kuvaus norjalaisesta Students at Risk -ohjelmasta, jota voidaan käyttää mallina vastaavan ohjelman toteuttamiseksi Pohjoismaissa.

että kartoitetaan yhdessä yhteispohjoismaisten tutkimuslaitosten kanssa niiden mahdollisuutta esimerkiksi tarjota tutkijaopiskelijoille turvallinen tutkimusympäristö.

että Pohjoismaiden neuvostolle esitetään selonteko mahdollisista vastaavista aloitteista Pohjoismaissa.

että arvioidaan uudelleen suhtautumista hankkeeseen, joka koskee vaarassa olevia opiskelijoita, ja tutkitaan mahdollisuuksia käyttää tätä mallia pohjoismaisen tavaramerkin vahvistamiseksi rauhan- ja demokratiakysymyksissä.

Pohjoismaiden ministerineuvoston vastaus

Pohjoismaiden ministerineuvosto kiittää suosituksesta, joka koskee pohjoismaista panostusta epävakaina maista tulevien opiskelijoiden auttamiseksi. Koulutus- ja tutkimusministerineuvosto jakaa neuvoston huolen opiskelijoista, jotka ovat vaarassa tulla vainotuiksi tai joutua vankilaan poliittisen toimintansa vuoksi. Mahdollisuus kouluttautua on tärkeä väline, jonka avulla yksilö voi toteuttaa potentiaaliaan ja osallistua yhteiskuntaan.

Norjalaisen Students at Risk -ohjelman (StAR) kuvaus

Suosituksessa pyydetään kuvausta norjalaisesta Students at Risk -ohjelmasta, jota voitaisiin mahdollisesti käyttää mallina vastaavan ohjelman toteuttamiseksi muissa Pohjoismaissa.

Norjan ulkoasiainministeriö käynnisti ohjelman vuonna 2014 Norjan korkeakouluopiskelijoiden ja akateemisten ammattijärjestöjen kansainvälisen avustusrahaston (SAIH) ja Norjan opiskelijajärjestön (NSO) aloitteesta. Ohjelma alkoi ensin pilottiohjelman, ja vuodesta 2017 lähtien siinä on ollut kiinteät aloituspaikat (poikkeuksena koronavuosi 2020). Se sai jatkoa vuonna 2020, ja siihen otetaan opiskelijoita ainakin lukuvuoteen 2025–2026 asti. Ohjelmaa arvioidaan vuonna 2025.

Ohjelmaa hallinnoi Norjan korkeakoulutuksen ja osaamisen virasto (HK-dir). Ohjelman tavoitteena on ”tunnistaa opiskelijat, jotka ihmisoikeusaktivisminsa vuoksi ovat menettäneet tai ovat vaarassa menettää muodollisesti tai tosiasiallisesti oikeudet koulutukseen tai muita oikeuksia kotimaassaan, ja tarjota heille mahdollisuus suorittaa opintonsa loppuun Norjassa”.

Ehdokkaita ohjelmaan esittää eri toimijoista koostuva lautakunta. Ehdotuksia tekevät Korkeakouluopiskelijoiden ja akateemisten ammattijärjestöjen kansainvälinen avustusrahasto, Amnesty International ja vastaavat ihmisoikeusjärjestöt, ohjelmassa mukana olevat norjalaiset korkea-asteen oppilaitokset ja kehitysmaissa toimivat Norjan suurlähetystöt. Opiskelija-aktivisteja ehdottaville ihmisoikeusjärjestöille on etukäteen tehty Norjan ulkoasiainministeriön ja korkeakoulutuksen ja osaamisen viraston laadunvarmistus.

StAR-ohjelma on vuodesta 2014 lähtien

- toteuttanut opiskelijavalinnan kymmenen kertaa (viimeisin kesällä 2024)
- saanut 521 ehdotusta opiskelija-aktivisteista 33 maasta neljältä mantereelta
- myöntänyt stipendin 146 opiskelija-aktivistille
- toiminut 86 106 000 Norjan kruunun kokonaisbudjetilla (sisältäen vuosien 2013–2026 opiskelijavalintoihin 1–9 liittyvät stipendit, hallinnon, arvioinnit ym.).

Ehdotettuja opiskelijoita arvioidaan monin kriteerein. Heitä arvioidaan aktivismin ja riskien perusteella, ja tämän arvioinnin suorittaa se taho, joka ehdottaa opiskelijaa ohjelmaan. Korkeakoulutuksen ja osaamisen viraston (HK-dir) saatua ehdotukset se arvioi ehdotettujen opiskelijoiden koulutustaustan ja englannin kielen taidon. Ehdokkaat, jotka täyttävät norjalaiseen korkea-asteen koulutukseen pääsyä koskevat kriteerit, siirtyvät ohjelmaan osallistuvien oppilaitosten arvioitaviksi. Jos oppilaitoksella on vapaita opiskelijapaikkoja opinto-ohjelmassa, joka vastaa yhden tai useamman ehdotetun opiskelijan akateemista taustaa, tarjoaa se opiskelupaikan.

Stipendi maksetaan kuukausittain, ja se vastaa Norjan valtion opintolainarahaston (Lånekassen) kansallisia tukimääriä. Stipendin saavat opiskelijat ovat vapautettuja opintomaksusta.

Students at Risk -ohjelmaa arvioitiin vuonna 2020, jolloin ohjelman todettiin toimivan tarkoituksensa mukaisesti. Arviointi osoitti myös, että StAR-opiskelijat suoriutuvat opinnoistaan samalla tasolla muiden ulkomaalaisten opiskelijoiden kanssa.

Arvioinnissa esitettiin myös kehityskohteita, joita ovat esimerkiksi tukea saaneiden opiskelijoiden seuranta ja kartoitus, tarve selvittää rooleja ja vastuita ehdokkaiden nimeämis- ja arviointiprosessissa sekä tarve ennakoitavammalle rahoitukselle.

HK-dirin mukaan StAR-ohjelman suorittaneet opiskelijat ovat järjestelmään tyytyväisiä niin saamansa koulutuksen osalta kuin sen merkitykseen jatkouran kannalta. HK-dir toteaa myös, että StAR-ohjelmalla on laaja ja vankka tuki korkea-asteen oppilaitosten, ihmisoikeus- ja opiskelijajärjestöjen sekä muiden toimijoiden keskuudessa Norjassa. Samalla HK-dir huomauttaa, että järjestelmä vaatii jatkuvaa kehittämistä, jotta varmistetaan sujuvat prosessit ja hyvät toimintatavat opiskelijoiden turvallisuuden takaamiseksi. Ohjelma on hallinnon kannalta vaativa ja edellyttää toimivia toimintatapoja ja hyvää yhteistyötä ja tiedonkulkua eri toimijoiden välillä.

Vastaavia aloitteita muissa Pohjoismaissa

Keväällä 2023 Suomessa perustettiin Students at Risk -yhdistys. Yhdistyksen perustajina ovat Suomen opiskelijakuntien liitto (SAMOK) ja Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL), ja sen tavoitteena on edistää akateemista vapautta ja tarjota kansainvälisille opiskelijoille mahdollisuus korkeakouluopintoihin myöntämällä varoja stipendeihin. Students at Risk -ohjelma on käynnistämisyvaiheessa, ja vuoropuhelua käydään jatkuvasti muun muassa Suomen yliopistosektorin kanssa.

Suomen ohjelmaa lukuun ottamatta muissa Pohjoismaissa ei ole vastaavia aloitteita. Niitä ei ole tällä hetkellä suunnitteilla, mutta maat ovat tietoisia Norjan ja Suomen ohjelmien kehittymisestä ja seuraavat asiaa kiinnostuneina. Useat Pohjoismaiden korkea-asteen oppilaitokset osallistuvat eurooppalaisiin ja kansainvälisiin vainottuja tutkijoita tukeviin järjestelmiin, joita ovat esimerkiksi *Scholars at Risk* ja *Scholars Rescue Fund*.

Students at Risk -aloite pohjoismaisella tasolla

Pohjoismaiden neuvosto toivoo Pohjoismaiden ministerineuvoston nostavan teeman esille joko käyttämällä norjalaista Students at Risk -ohjelmaa esikuvana tai edistämällä asiaa samankaltaisten aloitteiden avulla.

Mahdollisen pohjoismaisen ohjelman – norjalaisen Students at Risk -ohjelman mallin mukaisen – rahoituksen tulisi olla vakaa ja monivuotinen, ohjelma tulisi toteuttaa usean ministerineuvoston yhteistyönä, ja se olisi kytkettävä useisiin pohjoismaisiin viranomaisiin tai korkea-asteen oppilaitoksiin. Norjalaisella Students at Risk -ohjelmalla on korkeat hallintokulut. Vastuu pohjoismaisen ohjelman seurannasta voitaisiin jakaa usean pohjoismaisen korkea-asteen oppilaitoksen tai viranomaisen kesken ja tarjota laajempi valikoima oppiaineita. Ohjelma voisi myös vahvistaa Pohjoismaiden ministerineuvoston profiilia ihmisoikeuksien ja demokratian edistämässä.

Tähän mennessä maat eivät ole antaneet yksiselitteistä tukeaan tällaiselle ohjelma-aloitteelle.

Students at Risk -ohjelma vaatii laajempaa koordinoitua, rahoitusta, hallinnointia ja seuranta, ja siihen liittyvät kysymykset koskettavat kehitys- ja ulkopoliittikkaa sekä ulkomaalais- ja kotouttamispolitiikkaa.

Ohjelmaa on myös tarkasteltava suhteessa Pohjoismaiden ministerineuvoston muuhun kansainväliseen työhön. Pohjoismaiden ministerineuvostolla on selkeä mandaatti pohjoismaisilta yhteistyöministerieiltä kohdistaa huomiota Baltian maiden ja Pohjois-Amerikan kanssa tehtävään yhteistyöhön, ja tähän ei tällä hetkellä haluta muutosta.

Kokonaiskuva on, että Students at Risk -ohjelmasta ja sen tukemisesta ei tällä hetkellä ole pohjoismaisella tasolla täyttä yksimielisyyttä. Yhteispohjoismaisen tukiohjelman perustaminen edellyttää kaikkien maiden täyttä tukea ja sitoutumista, ja se puuttuu tällä hetkellä.

Aihe voi kuitenkin olla ajankohtainen nostettavaksi esiin meneillään olevissa poliittisissa keskusteluissa, esimerkiksi ministerikokouksissa, pohjoismaisten johtajien kokouksissa tai muissa korkean tason kokouksissa.

Kauden 2025–2030 työsuunnitelmia laadittaessa alakohtaiset ministerineuvostot keskustelevat ohjelmien sektorienvälisestä potentiaalista, ja siksi keskustelua olisi luonnollista viedä eteenpäin tässä yhteydessä. Samalla olisi luonnollista myös keskustella siitä, voisiko aiheen nostaa esiin tulevien vuosien poliittisissa keskusteluissa ja millä tavalla se voitaisiin tehdä.

Suosituksessa suositetaan myös kartoittamaan yhdessä yhteispohjoismaisten tutkimuslaitosten kanssa niiden mahdollisuutta tarjota tutkijaopiskelijoille turvallinen tutkimusympäristö. Nordregion, NordForskin ja Pohjoismaisen energiantutkimuksen näkemykset vaihtelevat siitä, millaisia mahdollisuuksia niillä on osallistua tällaiseen ohjelmaan. Yksittäisiä tutkijoiden liikkuvuutta Pohjolassa ja Baltian maissa edistäviä

tukimahdollisuuksia lukuun ottamatta laitoksilla ei tällä hetkellä ole varoja rahoittaa tällaista toimintaa. Ehdokkaiden mahdolliseen oleskeluun tutkimuslaitoksissa liittyvä rahoitus on sen vuoksi sisällytettävä muiden tukijärjestelmien kautta haettaviin varoihin.

Pohjoismaiden ministerineuvosto katsoo edellä esitetyn perusteella, että suositus on toteutunut osittain.

Valiokunnan näkemykset

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta kiittää Pohjoismaiden ministerineuvostoa vastauksesta.

Vastaus sisältää, kuten toivottiin, kuvauksen norjalaisesta Students at Risk -ohjelmasta, mutta Pohjoismaiden ministerineuvosto ei ole reagoinut Pohjoismaiden neuvoston suositukseen laatia raportti, jota voidaan käyttää mallina vastaavan ohjelman toteuttamiseksi Pohjoismaissa. Valiokunta pitää tätä valitettavana ja kaipaa perusteluja sille, miksi suosituksen tähän kohtaan ei ole reagoitu.

Valiokunta kiittää selvityksestä, joka käsittelee vastaavia aloitteita muissa Pohjoismaissa, ja pitää myönteisenä, että Suomessa on jo käynnissä vastaava aloite, ja toivoo muiden maiden seuraavan perässä. Samalla on lannistavaa todeta, ettei Pohjoismailla ole yksimielisyyttä Students at Risk -ohjelman nostamisesta pohjoismaiselle tasolle ja että pohjoismaisilla tutkimuslaitoksilla (Nordregio, NordForsk ja Pohjoismainen energiantutkimus) ei ole mahdollisuuksia tarjota tukea vaarassa oleville opiskelijoille.

Vastauksessa kuitenkin väläytetään, että ohjelma voisi olla mahdollista nostaa esiin laadittaessa Pohjoismaiden ministerineuvoston työsuunnitelmia kaudelle 2025–2030 ja että aiheesta voi olla ajankohtaista keskustella tulevana vuosina poliittisissa keskusteluissa, kuten ministerikokouksissa.

Vastaus ei valitettavasti anna suuria toiveita siitä, että Pohjoismailla olisi tällä hetkellä yksimielisyyttä tai halua nostaa hanke pohjoismaiselle tasolle. Suomen esimerkki ja hankkeen mahdollinen sisällyttäminen Pohjoismaiden ministerineuvoston työsuunnitelmiin kaudella 2025–2030 osoittavat kuitenkin, että on syytä jatkaa asian pitämistä yllä pohjoismaisissa yhteyksissä ja toivoo, että se johtaa siihen, että norjalainen Students at Risk -hanke synnyttää pohjoismaista yhteistyötä vastaavanlaisen aloitteen puitteissa.

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta ehdottaa, että Pohjoismaiden neuvosto merkitsee tiedoksi vastauksen suositukseen 4/2024 pohjoismaisesta panostuksesta epävakaisten maiden opiskelijoiden tukemiseksi ja katsoo sen neuvoston osalta loppuun käsitellyksi.

Reykjavíkissa 29. lokakuuta 2024

Lars Mejern Larsson (S)

Per Husted (S)

Catarina Deremar (C)

Lars-Christian Brask (M)

Noora Fagerström (kok.)

Veronika Honkasalo (vas.)

Victoria Tiblom (SD)

Kirsti Leirtrø (A)

Pinja Perholehto (sd.)

Kathrine Kleveland (Sp)

Marko Kilpi (kok.)

Ville Väyrynen (kok.)

Joakim Vigelius (ps.)

Helge André Njåstad (FrP)